

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע שמות תשע"ט

שרות בצבא ישראל ויוחסין (חלק ג')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

מקומם של חיילים לא מיוחסים בצבא ישראל, הינו עיסוקנו בשבועות האחרונים. הבאנו את דברי המשנה והגמרא במסכת קידושין (דף עו ע"א/ע"ב) העוסקים בנושא זה ואת מסקנת הסוגיא שאכן אתי הגתי שרת בגיותו בצבא דוד, אומנם יתכן שאח"כ נתגייר (בסוגיית הגרות בימי דוד נעסוק בשבוע הבא).
ננסה לברר מה דעתו, החשובה מאוד, של הרמב"ם בנושא. הרמב"ם הוא אחד הפוסקים היחידים שפסק הלכות, גם בתחומים שלא היו מעשיים בימיו, כמו שרות בצבא הישראלי.
הרמב"ם, בפירוש המשניות, מפרש את המשנה על פי דברי הסוגיא בתחילת דבריה, המסבירה שהצורך בייחוס החיילים הוא כדי להבטיח שינצחו במלחמה: "כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן". אומנם ב"ד החזקה", הוא איננו מזכיר כלל וכלל את הנושא. מוכח מכך, כי לדעתו דברי המשנה בשם רבי חנינא בן אנטיגנוס, לא נפסקו להלכה וזו גם מסקנת הגמרא שם. נוכיח את שיטת הרמב"ם משני כיוונים נוספים.
רבי אברהם בנו של הרמב"ם נשאל: "ילמדנו רבנו אל מי מתיחסים דואג האדומי ואוריה החתי ועבד מלך הכושי? יורנו אדוננו ושכרו כפול". והוא ענה "תשובה: דואג האדומי ואוריה החתי ועבד מלך הכושי אינם מיוחסים לישראל אלא גרים הם. ואבא מארי זצ"ל היה סובר שאוריה החתי גר תושב... וכתב אברהם ביר' משה זצ"ל" (שו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן כה). מוכח כי לדעת הרמב"ם גם גרי תושב (ולא רק גרי צדק) היו חלק בלתי נפרד מצבאו של דוד המלך. (לדעה זו של הרמב"ם השלכות מאוד מעניינות על פרשת דוד, בת שבע ואוריה שלא נדון בהן כאן).
אם כך, נשאלת השאלה: מה יבטיח לדעת הרמב"ם את הניצחון במלחמה? שהרי התשובה של יוחסין, לא נפסקה להלכה. התשובה נמצאת ב"ד החזקה", בהלכות מלכים ומלחמותיהם. וז"ל הרמב"ם שם: "ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה, ... וכל הנלחם בכל לבו בלא פחד ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר 'כי עשה יעשה ד' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ד' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגו' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ד' אלקיך' (נבואת אביגיל, שמו"ב כ"ה כח-כט) (פ"ז הטי"ו)".
אם כן, "דברי רב יהודה אמר רב: כדי שתהא זכותן וזכות אבותם מסייעתן אינם הגורם, שהרי גם מי שאינו מיוחס יזכה לה בתנאי ש"ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה... וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר למלחמה" (קידושין שם) (תודה לתלמידי, הרב אדם פרידמן, שקישר בין הדברים). למדנו מדברי הרמב"ם, כי הדרך לקבל סיעתא דשמיא ולנצח במלחמה היא מסירות נפש והליכה לקרב ללא פחד, תוך סילוק עניינים פרטים והעמדת האידאל של קידוש שם שמים בראש.
הרמב"ם לומד מנבואת אביגיל, מדוע דוד ניצח את אויביו וזכה למה שזכה? והתשובה היא: בזכות מסירותו לעם ישראל והליכותו שקידשו שם שמים! מכאן שזה המפתח לניצחון בכל דור.
הבה נתפלל כי גם בדורנו, דור אתחלתא דגאולה, נזכה שחיילי צה"ל, המחרפים נפשם למען עמנו וערי אלקינו, יהיו תלמידי של דוד המלך ויקדשו שם שמים, בהליכותיהם.

לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלבי"ע טי בכסלו תשס"ט	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלבי"ע כ"ח באייר	לע"נ אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

סוגיות משפטיות מודרניות בתנ"ך

מאת: הרב אהרן פלדמן

האם יש להעניש על ניסיון לביצוע עבירה?

האם יש להעניש על כוונה לביצוע עבירה?
האם ישנה משמעות לסיבה שבגללה הפשע לא יצא לפועל?
האם יתכן שרק מזל מבדיל בין רוצח שיענש בחומרה, לבין מי שניסה לרצוח ונכשל?

בשיעור למדנו סוגיות אלו דרך פרשיות בלעם הרשע, מכירת יוסף, אשה שבעלה הפר את נדרה ועוד.

כאן ניתן לצפות בהקלטת השיעור ובדפי המקורות

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
אליעזר יוסף בן חנה ליבא מאיר בן דינה ציפורה נתנאל אילן בן שיינא ציפורה נחמה צביה בת שושנה בריינא	רועי משה אלחנן בן גינה דברה יאיר מנחם בן יהודית חנה רפאל ישי בן צפורה פיינא איילת חן בת שולמית	יוסף (יוסי) בן חנה דוד חיים בן רסה Rassa יוסף בן רחל חלילי מאירה בת אסתר
בתוך שאר חולי עם ישראל		

חֶמְדַּת הָאֲנָצִיקְלוֹפֵדִיָּה הַתְּלֻמוּדִית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

חשד

מבוסס על הערך: חשד, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך יז.

"וַיֵּעַן מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר וְהֵן לֹא יֵאֱמָינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקִלְיָי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֱלֹהֶיךָ ה' וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' מַה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה" (ד א-ב)

רש"י: מזה צידך, לכך נכתב תיבה אחת לדרוש מזה שצידך אתה חייב ללקות שהקדמת צכשרים.

האם חייבים לתת אימון אפילו באדם שאין מכירים ולא לחשדו?

איסור חשד. אסור לחשוד בחבירו, אלא צריך לדון אותו לכף זכות (שאלתות שאילתא מ). החושד בכשרים, לוקה בגופו (שבת צז א; יומא יט ב; שמות רבה פ"ג אות יג) - מידה כנגד מידה, הוא נתן מום בעמיתו מה שאין בו, כך ינתן בו מום, שילקה בגופו (יפה תואר שמו"ר שם) - שכן מצינו במשה רבנו שאמר: וְהֵן לֹא יֵאֱמָינוּ לִי וְגו' (שמות ד א), וגלוי לפני הקב"ה שמאמינים בני מאמינים הם, ולקה בגופו, שנאמר: וַיֹּאמֶר ה' לוֹ עוֹד הָבָא נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וְגו' וְהֵנָּה יָדוֹ מִצְרַעַת פֶּשְׁלָג: (שם ו. שבת שם). ולא לשם אות ומופת בלבד נעשה הדבר, אלא להענישו על שחשדם (שאלתות שם, שהרי אפשר היה לתת אות אחר, ולא שגופו יצטרע). ואמרו במשנה, שכשהיו זקני כהונה משביעים את הכהן הגדול בערב יום הכפורים שלא ישנה דבר בעבודת יום הכפורים מכל מה שאמרו לו, היה הוא פורש ובוכה, והם פורשים ובוכים (יומא יח ב); הוא פורש ובוכה שחשדהו לצדוקי, והם פורשים ובוכים - שמא חשדו בכשרים (מאירי שם) - שכל החושד בכשרים לוקה בגופו (גמרא שם יט ב).

בגדר "כשרים" שאסור לחשוד בהם, כתב רבנו יונה (בספר היראה) שלא יחשוד אדם בחברו, שמא כשר הוא בדבר. אבל בתשובות הרב אב"י (סי' מד) כתב שדווקא כשחושד באדם שהוא בחזקת כשרות ולא ראה בו שום דופי, אמרו החושד בכשרים לוקה בגופו, וכגון ככהן גדול, וכגון בני ישראל שחשדם משה רבנו; מה שאין כן באדם שאינו ידוע לו ואינו מכירו, שכן אמרו (דרך ארץ רבה פ"ה וכע"ז בכלה רבתי פ"ט): מעשה ברבי יהושע שהשכין אצלו אדם והאכילו והשקהו והעלהו לגג לשכב, ונטל רבי יהושע את הסולם מתחתיו. מה עשה אותו האיש? עמד בחצי הלילה ונטל הכלים. וכיון שבקש לירד, נפל מן הגג. לבוקר אמר לו רבי יהושע: ריקה, אין אתה יודע שמאתמול היינו זהירים בך?! מכאן אמר רבי יהושע: לעולם יהיו כל אדם בעיניך כליסטים, והוי מכבדם כרבן גמליאל. וכן אמרו (בגמרא דכלה רבתי שם) שאותה ששנינו במסכת אבות (פ"ב מ"ד) אל תדין את חבריך - לכף חובה (מאירי ורע"ב שם) - עד שתגיע למקומו, הרי זה דווקא במי שאתה מכירו; אבל מי שאינך מכירו, יהיה בעיניך כליסטים. שדווקא ב"חבריך" אמרו שאל תדין אותו עד שתגיע למקומו, מה שאין כן ב"כל אדם", שעליהם אמרו שיהיו בעיניך כליסטים.

ויש שחילקו באופן אחר: שלא אמרו החושד בכשרים לוקה בגופו, אלא כשחושדם בפועל, וכמו שאמר רבי יהושע שצריך לכבד כל אדם כרבן גמליאל; אבל במחשבה - ולא בפה - צריך להיזהר מבני אדם, וראוי שיהיו בעיניך כליסטים (פירוש ר"י ב"ר שלמה לאבות פ"א מ"ו בשם ה"ר ישראל, וכע"ז בספר יש נוחלין אזהרת העונה), כיון שאינם בדוקים אצלך (יש נוחלין שם). והחסידי רבי יוסף יעב"ץ (אבות) חילק בין קודם מעשה לבין לאחר מעשה - שקודם מעשה יהיו בעיניך כליסטים, כדי שלא תבא לחשדם אם יחסר דבר מכלי הבית; אבל אם נגב דבר מביתך, צריך אתה לדון לכף זכות ולתלות באבידה או בהעלמה.

לדון לכף זכות. אמרו חכמים (ברייתא שבועות ל א הובאה בספר המצוות עשה קעז ובסמ"ג עשין קו ובחינוך רלה): הוי דן את חבריך לכף זכות, שנאמר: בְּצַדֶּק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ (ויקרא יט טו), ופירש רש"י שלא בדין בעלי דינים בלבד הכתוב מדבר, אלא ברואה את חברו

עושה דבר שאפשר להכריעו לצד עבירה או לצד זכות, שצריך להכריעו לצד זכות, ולא לחשדו בעבירה. וביאר הקרבן אהרן (לתורת כהנים קדושים פרק ד) שממה שנאמר "עמיתך" בלשון יחיד למדים שלא בבעלי דין בלבד הכתוב מדבר, אלא אף בשפיטת השכל על דבר שאתה רואה בחברך.

החיוב לדון לכף זכות מתחלק לשלושה אופנים:

- (א) מה שאמר יהושע בן פרחיה (אבות פ"א מ"ו): הוי דן כל אדם לכף זכות, פירש רבנו יונה (שם) שהדברים אמורים הן באדם שאינך יודע אם הוא צדיק או רשע, והן באדם בינוני שפעמים עושה רע ופעמים עושה טוב; ובין כשהדבר שעשה שקול לזכות ולחובה ובין שהדבר נוטה לכף חובה - אם יש צד שאתה יכול לדונו לכף זכות, יש לך לומר שלטובה התכוין.
- (ב) אבל אדם שרוב מעשיו הם לרוע, או שבחנתו ומצאת שאין יראת אלקים בלבו, כתב רבנו יונה (שערי תשובה שער ג סי' ריח וכ"כ ר"י יעבץ שם) שיש להכריע מעשיו ודבריו לכף חובה, שנאמר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתְךָ - דווקא כשהוא עמיתך הדומה לך; אבל אם הוא רשע, מצוה לדון אותו לכף חובה (קרבן אהרן שם).
- (ג) ואם עושה המעשה נודע כצדיק ומפורסם במעשים טובים - אף אם כל צדדי המעשה שעשה מורים שהוא מעשה רע, ואינך יכול להכריע לטוב אלא בדוחק גדול ובאפשרות רחוקה, צריך לדונו לטובה. ועל כגון זה אמרו: החושד בכשרים, לוקה בגופו (פירוש המשנה לרמב"ם שם; חיבור התשובה למאירי עמ' 86). ולא עוד, אלא שאפילו אם המעשה נוטה לכף חובה מכל הצדדים - ידינהו לטובה לומר כי שוגג היה, וודאי עשה תשובה, כמו שאמרו: אם ראית תלמיד חכם שעשה עבירה ביום, אל תהרהר אחריו בלילה, שודאי עשה תשובה (ברכות יט א. פירוש ר"י אבות שם, וכע"ז בחיבור התשובה שם).

לע"נ מרים ריגלר ע"ה רעייתו של ד"ר מיכאל ריגלר הי"ו נלב"ע אייר תשע"ח	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמה סבג לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח

שׁוֹת בְּמִרְאֵה הַבְּזֵק

(מתוך ח"א)

Tijuana, Mexico

טיחואנה, מקסיקו
טבת, תש"ן

הסבר לצורך במחיצה בין גברים ונשים בבית הכנסת

שאלה

יש צורך החלטי להסביר את מצוות המחיצה בבית הכנסת בין גברים ונשים. וזאת, לחילונים, אשר אינם חיים בבית דתי.

תשובה

מוגש בזה הסבר על הצורך בהפרדה בין נשים לגברים בבית הכנסת. הנסיון מורה שאין די בבירור מקורות ההלכה וטעמיה ההלכתיים.¹

אף לא יועילו הסברים המראים את גודל חומרת האיסור. יש צורך להציג את הנושא בסקירה כללית, במשמעותו העמוקה, ובאופן חיובי, תוך שימת לב לטענות הגורמות לאנשי שיחנו שלא תתישב הלכה זו על ליבם.

שלוש טענות עיקריות נשמעות נגד ההפרדה בביהכ"נ:

א. "זהו שריד מיושן ומאובן מהימים שהאישה כלא נחשבה".

ב. "בימינו החברה כולה מעורבת, בעבודה, במסיבות וכו' ואין היצר מפטפט, כיוון שהתרגלו לחיות כך. ובפרט בביהכ"נ שבאים בכובד ראש לתפילה".

ג. "יותר נעים ומכובד לשאת תפילה, כאשר המשפחה כולה מאוחדת".

אפשר לפרוך כל אחת מן הטענות בנפרד.² אך ספק, אם נוכל להשפיע בדרך זו על מי שסבור שהן אמיתיות. על כן נעדיף הסבר שיישאר מעל לטענות הנ"ל, מתוך הבנה בשורש טעותם של שואפי ביטול המחיצות.

בית הכנסת הינו מקום התכנסות לתפילה, לדבקות באלוקים ולעיסוק בתורה. יחודינו בכך, שהדברים הללו נוגעים הם אצלנו לאומה כולה, עם ד',³ ומכללות האומה שואבים אנו את הרצון להשפיע טוב לכל האנושות, לכל יצור. אצלנו התפילה היא לא צורך נפשי אישי בלבד אלא שליחות, עבודה למען הכלל,⁴ לכן נוסח התפילה הוא בלשון בקשה על הכלל וקבעו חכמים לסמוך גאולה לתפילה, שתהא תפילתו של כל יחיד קשורה לגאולת עם ישראל,⁵ "חסידיים ראשונים היו שוהים קודם תפילתם שעה" — כהכנה, שלא יתפללו לצורכי עצמם.⁶ בבית הכנסת אסור לעשות כל פעולה של צורכי הפרט כגון חישוב חשבונותיו,⁷ או לעשותו מעבר או מסתור מגשם,⁸ וכן אסור לישון בו,⁹ דינים אלו מתיחסים לבית כנסת שמתפללים בו רבים אך בבית תפילה של יחיד אין דינים אלו נוהגים.¹⁰

טבעי ומובן לכל אזרח במדינתו, שכאשר הוא נקרא לשרת את האומה, הוא נפרד ממשפחתו ויוצא. אם ימשיך להרהר אחר חייו הפרטיים יביא נזק לכלל, ואף למשפחתו ולעצמו.¹¹ כך אנו, עם ד', שמטרת כינוסנו לתפילה, כללית היא ולא לעצמנו בלבד, לא נוכל לשבת משפחות משפחות ולהוריד את עוצמת התפילה, מהשפעתה הכוללת, לתחושות חברתיות אישיות.

לכן אסרו חכמים על אבא לנשק לבנו בתוך בית כנסת,¹² כי נדרש מאתנו איפוק מלגלות רגשות פרטיים-משפחתיים בבית הכנסת. וכן אסור לבנות בתי העיר באופן שיהיו גבוהים מבית הכנסת,¹³ כדי שלא יעלה על לב איש לחשוב שביתו חשוב מלב האומה, אליה שייכים אסור לבנות בתי העיר באופן שיהיו גבוהים מבית הכנסת,¹³ כדי שלא יעלה על לב איש לחשוב שביתו חשוב מלב האומה, אליה שייכים

הוא, אשתו וילדיו.

אם נבקש לבדוק במקרא היכן מצאנו שנפרדו נשים וגברים, נגלה שהיה זה תמיד באירוע לאומי כללי. דוגמת קריעת ים סוף, "אז ישיר משה ובני ישראל", ומרים והנשים בנפרד.

במתן תורה נצטוו ישראל להפרד איש מאשתו. ולאחר מתן תורה נצטוו "לשוב איש לאוהלו", לחזור, לטהר ולרומם את חיי המשפחה האישיים בהתאם לשאיפה הלאומית הכללית. וכן בבית המקדש שהוא "ליבם של ישראל", נאמר "ייראה כל זכורך את פני ד' והיתה בו עזרת נשים כל ימות השנה; ובימי השמחה יעשו תיקון גדול"¹⁴, להטיב את ההפרדה, מטעמי צניעות וקדושה, שהם ערכי הקיום הלאומי שלנו.

עיקרון זה מופיע גם בהלכה האומרת: "אין נושאים נשים ברגל כדי שלא יערבב שמחה בשמחה"¹⁵. כדי שלא תטושטש שמחת הכלל ע"י שמחת הפרט וישקע האדם בעצמו. אדרבא, מתוך דבקות בשמחה הכללית — ישמח את אשתו. וכך נאמר ברגל: "ושמחת אתה וביתך".

גם בתפילה, השמחה היא שמחת הכלל, כשכל לב פונה לאלוקים. "שורש התפילה שמחת לב בקב"ה"¹⁶. אחר שהוצגו הדברים באורם הכללי, מובן למה אין לסדר את הישיבה בביהכ"נ במעורב נשים וגברים. ולו תהיה הטענה שאין בנו יצר סוכן — אמת, הרי ודאי, שאיננו נקיים מפניות אישיות ואהבה עצמית ומשפחתית. והרי בציבור תמיד נמצאו אנשים שנטיית לב אגואיסטית הובילה אותם לנפילה מוסרית. ומה לנו לגרום מכשלה, ובפרט במקום שהוא "מכון הטהרה הנפשית שלנו"¹⁷, ולכן ראו חכמים להפריד, ע"י מחיצה, תוך הקפדה על צניעות.

בוודאי, שאין כאן יחס שלילי לאישה. אלא אדרבא, מתוך חיבה שיש לנו לנשותינו, אנו נפרדים כדי שנוכל מתוך שוויון לפעול לטובת הכלל ללא חיץ האהבה הפרטית. וכבוד הוא לבת ישראל שתהא עובדת ותומכת בפעילות המשפחה כולה למען הכלל. "ירושלים של זהב"¹⁸, התכשיט שנתן רבי עקיבא לאשתו רחל, כהוקרה על מעשיה, "הינו תכשיט יקר לראשן של בנות ישראל הרואות בהצלחת האומה הקוראת בשם ד'"¹⁹ את מגמת המשפחה כולה.

¹ מקורות להסבר ההלכתי — שו"ת אגרות משה או"ח, א', ל"ט: במקום התקבצות רבים, חובת החיצה היא מדאורייתא. כן הוא בבית המקדש ובהספד לעתיד לבוא... ולפיכך גם בבתי כנסיות שלנו שמתקבצים להתפלל, צריך שתהיה מחיצה. ודווקא מחיצה כזו שלא יבואו מתוכה לקלות ראש. או בגזוטרטא, שהנשים למעלה והאנשים למטה, אף כשנראות משם, או במחיצה גבוהה עד אחר הכתפיים, שהוא י"ח טפחים. ובתשובה מ': ... אבל ודאי ראוי לבעלי נפש החמיר, לעשות — כשאפשר — גבוה יותר מראשיהן. ואף כשהן למעלה, שלא יתראו. ובתשובה מ"א: ומה שרצה כת"ר לחדש דבשעת התפילה עדיף, דאין לחוש כלל לקלות ראש, ואין כאן איסור מעורבין זב"ז... הנה ח"ו לומר כן דהא במקדש... שלא היו נכנסים אלא למצווה... חזינן דאין שום קולא במה שעושין מצווה. ובתשובה מ"ד: נותן הדרכה, כיצד לפעול כאשר אין שומעין לו להפריד. ומביא דברי רש"י במסכת סוטה, דף מ"ח, ע"ב: "א"ר יוסף, זמרי גברי ועני נשי — פריצותא, זמרי נשי ועני גברי — כאש בנעורת — למאי נפקא מינה? לבטולי הא מקמי האי" — רש"י: "אם אין שומעים לנו לבטל את שניהם נקדים לבטל את זה, שהוא כאש בנעורת...".

וממש כן הוא בענין זה, שאם רואים אנחנו מקום שיושבין מעורבין ואי אפשר לנו לעשות שיתפרדו, ויעשו שם מחיצה כדין, מחויבין אנו לעשות מה שבידנו. אם ישמעו, לכל הפחות, שיתפרדו הנשים לצד אחר. אף שעדיין יעשו איסור...".

מקורות נוספים:

שו"ת אגרות משה או"ח, ח"ג, כ"ג.

שו"ת שבט הלוי, ח"א, כ"ט.

שו"ת שרידי אש, חלק ב', תשובות ח', י"א.

² למשל, לטענה ב', עיין ספר החינוך מצווה קפ"ח בשורש המצווה.

³ שבת דף ל"ב, ע"א. קורין לבית הכנסת בית עם, ועיין שם בחכמת מנוח.

⁴ איזוהי עבודה שבלב — זו תפילה.

⁵ ברכות דף ה', ע"ב.

⁶ עיין שנות אליהו (הגהות הגר"א על המשנה), ברכות, פ"ה, מ"א. הכנה שלא יתפללו לצורכם.

⁷ שו"ע או"ח, סימן קנ"א, סעי' א' "שלא יהיה כאילו נכנס לצורכו".

⁸ מגילה דף כ"ח ע"א/ע"ב, כ"ט ע"א.

⁹ שו"ע או"ח, סימן קנ"א, סעי' ג'.

¹⁰ שם, סעי' ב'.

¹¹ רמב"ם הלכות מלכים, פ"ז, ה"ז, הל' ט"ו.

¹² שו"ע או"ח, סימן צ"ח, סעיף א' ברמ"א.

¹³ שו"ע או"ח, סימן ק"נ, סעי' ג'.

¹⁴ סוכה, דף נ"א, ע"ב.

¹⁵ מועד קטן, דף ח' ע"ב, ובדף י"ח, ע"ב.

¹⁶ ספר החסידים י"ח.

¹⁷ הראי"ה קוק, במאמר למקדש מעט, בעניין הני"ל.

¹⁸ שבת דף נ"ט ע"א, וכפי שהסביר הראי"ה קוק (מובא בחוברת ארץ חפץ).

¹⁹ רמב"ם, הלכות עכו"ם, פרק א', ממשפחה הופכים לאומה היודעת את ה' ועיין מורה נבוכים, ח"ג, פרק נ"א: "שאיפת האבות להקים אומה...".

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי